

Friedrich August von Hayek Perspektifinden İktidarın Gücü ve Sınırın Meşruiyeti¹

Merve Yolal Eroğlu²

Friedrich August von Hayek Perspektifinden İktidarın Gücü ve Sınırının Meşruiyeti

Öz

Sınırlandırılmamış, hak ve yetkileri önceden belirlenmemiş bir devletin varlığı bireylerin özgürlüğü açısından oldukça önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü, kanunla sınırları çizilmemiş her gücün sonucunda keyfilik kavramı ortaya çıkmakta, baskı veya zora dayanarak istenilen her şeyin yapılması sağlanmaktadır. Bu nedenle, Friedrich August von Hayek devletin sınırsız güç ve yetkilere sahip olmasından ziyade, çerçevesi kanunlarla belirlenmiş bir otoritenin olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, liberal düşünür Friedrich August von Hayek'in sınırlı iktidar-sınırlı devlet anlayışından hareketle; devletin sahip olduğu yetkiyi hangi durumlarda (piyasa ekonomisinde, hizmetlerin sunulmasında ve özgürlüklerin korunmasında) ve ne şekilde kullanabileceğine dair düşüncelerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Friedrich August von Hayek, Sınırlı Devlet, Hukukun Üstünlüğü, Piyasa Ekonomisi

The Legitimacy and Limit of Government in the Friedrich August von Hayek Perspective

Abstract

An unrestricted state whose rights and powers have not been determined beforehand is a very important threat to the freedom of the individual. Because, as a result of every power whose borders are not drawn to the law, the concept of arbitrariness emerges, and it is possible to do everything that is desired based on oppression or force. Therefore, Friedrich August von Hayek argue that the state should have an authority limited by laws, rather than having unlimited power and authority. The aim of this work was to move from the liberal thinker Friedrich August von Hayek's limited power-limited the state understanding; reveal the thoughts of the about in which situations (market economy, presentation of service and protection of freedom) the state has authority and how it can be used.

Keywords: Friedrich August von Hayek, Limited State, The Rule of Law, Market Economy

1. Giriş

Liberal iktisat savunucularının başında gelen, Avusturya İktisat Okulu'nun 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi ve aynı zamanda para teorisi ve ekonomik dalgalanmalar hakkındaki öncü çalışmaları nedeniyle 1974 yılında Nobel Ekonomi Ödülü sahibi olan Friedrich August von Hayek'in sosyal teorisinin özünde kendiliğinden doğan düzen fikri bulunmaktadır. Hayek, toplumsal yapının insan faaliyetleri sonucunda kendiliğinden oluştuğunu ve dolayısıyla böylesine eşsiz bir düzene dışsal bir otorite tarafından belirli amaçları gerçekleştirmek için yapılacak olan her türlü müdahalenin kendiliğinden oluşmuş düzene zarar vereceği düşüncesini savunmaktadır. Hayek'e göre, kendiliğinden doğan düzen bireylerin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde uyum sağladığı davranış kurallarından oluşmuştur. Başka bir deyişle, kendiliğinden doğan düzen; planlanmamış insan eylemlerinin sonucunda ortaya çıkmış ve bireylerin yaşadıkları toplumda alışlagelmiş belirli birtakım kurallara uyum sağlaması ile varlığını sürdürmüştür.

Hayek'in kendiliğinden doğan düzen fikri incelendiğinde, bu düzenin oluşum süreci ile bireylerin özgürlüğü arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü kendiliğinden oluşan bir düzende hangi kuralların uygulanacağı ve hangi kuralların işe yarayacağı bilinmediğinden dolayı, bireyler en iyi olacak kuralları deneme-yanılma yöntemi ile bulmaya çalışmakta ve bu

¹ Bu çalışma, 2017 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda savunulmuş olan "Hayek, Buchanan ve North: Üç Nobel Ekonomi Ödülü Sahibinin Kurallar ve Kurumlar Üzerine Düşünceleri: Analiz ve Değerlendirmeler" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü. merve.yolal@edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5980-5610.

sayede herhangi bir otoriteye (keyfi bir kanuna veya devlete) tabi olmadan özgür bir şekilde davranarak toplumda dağılık, parçalı ve çok sayıda bulunan çeşitli bilgilere de ulaşmış olmaktadır.

Friedrich August von Hayek, özgürlük ve kanunlar arasındaki ilişkiye de başta *Özgürlüğün Anayasası* (The Constitution of Liberty, 1960) adlı kitabı olmak üzere daha pek çok çalışmasında ayrıntılı olarak ele almıştır. Ona göre hiç bir kanun bireylerin özgürlüklerini kısıtlayıcı nitelikte olmamalıdır. Hukuk egemenliğine sahip olan toplumlarda devletin yapacağı her türlü işlem kanunlara bağlı olarak gerçekleşmelidir. Başka bir deyişle "hukukun üstünlüğü ilkesi" çerçevesinde sınırlı bir devlet anlayışı olmalıdır. Hayek'in düşüncesinde devletin toplumdaki müdahalesi olabildiğince en az seviyede olmalıdır. Çünkü toplum kendiliğinden meydana gelmiş bir kurumdur ve bu sistemin işlemlerini sağlayan her türlü mekanizma kendi içinde bulunduğu için kendi kendine işleyebilmektedir. Fakat toplumda bu mekanizma tarafından yerine getirilemeyen bazı hizmetlerin sunulması veya düzenlemelerin yapılması söz konusu olduğu takdirde, devletin sınırlı bir şekilde müdahale etmesi gerektiğini de belirtmektedir. Kısaca, liberal bir düşünür olan Friedrich August von Hayek hukukun üstünlüğü ilkesinin geçerli olduğu sınırlı bir devlet anlayışını savunmaktadır.

Bu çalışmada Hayek'in devlet müdahalelerinin en aza indirildiği, devletin güç ve yetkilerinin hukukun üstünlüğü ilkesi ile düzenlendiği sınırlı devlet anlayışı açıklanacaktır. Öncelikle Hayek'in üzerinde önemle durduğu devletin güç ve yetkilerinin sınırlarını belirleyen hukukun üstünlüğü ilkesi değerlendirilecektir. İkinci bölümde kendiliğinden oluşmuş düzenin özel bir türü olarak nitelendirdiği piyasa ekonomisinde (catallaxy) devletin rolü ve sınırlarının ne olması gerektiği ele alınacaktır. Üçüncü bölümde devletin kamusal hizmetlerin sunulmasında hangi fonksiyonları üstlenmesi gerektiği konusu incelenecektir. Özgürlüklerin korunmasında devletin nasıl bir görevi olduğu ve hangi sınırlar içerisinde bu görevi yerine getireceği konusuna dördüncü bölümde yer verilerek, sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Hukukun Üstünlüğü İlkesi ile Çizilen Devletin Sınırları

Hukuk egemenliğine sahip olan toplumların öncelikli olarak taşıması gereken özellik hukukun üstünlüğü kuralıdır. Hukukun üstünlüğü sayesinde devletin yapacağı her türlü işlemin kanunlara bağlı olarak gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Bu sayede bireyler de gelecekte neler olacağını bilmekte ve planlarını ona göre yapmaktadır. Bir diğer deyişle, hukukun üstünlüğü sayesinde devletin keyfi uygulamalarının önüne geçilmektedir. Hayek'e göre, bir iktidarın keyfi davranışlarını engelleyen faktör iktidarın sahip olduğu sınırlardır (Hayek, 1995b: 94). Hükümeti sınırlayan faktör ise mevcut olan anayasadır ve bu anayasa otoriteyi düzenleyen hükümlerin yanı sıra asıl kuralların ne olduğunu da içereceği için, yasama organının eylemlerini düzenleyecek genel ilkeleri de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla oluşturulacak bir anayasa ile yetki veya iktidar hiyerarşisi düzenlenerek iktidarın davranışlarına belirli sınırlamalar getirilebilmektedir (Hayek, 1960: 178).

Bir kanunun hukukun üstünlüğüne uygun olması için öngörülebilir ve tarafsız olması gerekmektedir. Öngörülebilirlik sayesinde birey bağlı olduğu yasal çerçevenin nasıl işleyeceğini bilmektedir. Dolayısıyla da yöneticilerin de keyfi olarak kanunları değiştirme imkânları ortadan kalkmaktadır. Kanunların tarafsız olması ise, kanunların hem içeriği hem de uygulanacağı alan açısından önem taşımaktadır. Bir kanunun tarafsız olması, o kanunun herkese uygulanabilmesini ve bireyin kendi konumunu başkaları karşısında daha değerli veya değersiz niteliklere düşürmemesini sağlamaktadır (Aktan, 2008: 193).

Hukukun üstünlüğü ilkesi, hükümetin bilinen bir kuralın uygulanması haricinde hiçbir zaman bir kişiyi zorlamaması gerektiği anlamına geldiği için, yasamanın yetkileri de dâhil olmak üzere tüm hükümetin yetkileri üzerinde bir sınırlama oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, hukukun üstünlüğü ilkesi yasama organının yetkisini de sınırlandırmaktır. Hukukun üstünlüğü tam bir yasalığı gerektirmekle birlikte yeterli olmamaktadır. Çünkü bir yasanın hükümete sınırsız bir güç vermesi durumunda bu hükümetin tüm eylemleri yasal olacaktır; ancak kesinlikle hukukun üstünlüğü altında olmayacaktır. Hukukun üstünlüğü ilkesi; anayasacılıktan daha önemlidir ve bu nedenle tüm yasaların belirli ilkelere uygun olmasını gerektirmektedir (Hayek, 1960: 206). Diğer bir deyişle, hukukun üstünlüğü ilkesi yasaların genel hükümlerden oluşmasını sağlayarak, yönetenler veya yönetilenler arasında ayırım yapılmasını önlemektedir.

Hayek'e göre icra meclisi ve yürütme organı olan hükümetin, hem anayasa kuralları ile hem de yasama meclisinin koyduğu adil davranış kuralları ile sınırlandırılması gerekmektedir. Ona göre bu sayede kanunlara bağlı bir hükümet yapısının ortaya çıkması sağlanmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir hükümette hükümlerlik anlayışı da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Çünkü anayasal hükümet; sınırlandırılmış hükümet olma özelliği taşıdığı için hükümlerliğe sahip olacak bir organda bulunmamaktadır (Hayek, 1997: 183-184). Yani hukukun üstünlüğü ilkesi, iktidarın yetkisini belirli kişiler doğrultusunda kullanılmasını önlemekte ve devletin sahip olduğu gücün sınırlarını kanunlar çerçevesinde düzenlemektedir.

Düşünürün hukukun üstünlüğü kavramı ile ifade ettiği ve hukuk devletinin devamı için gerekli olarak gördüğü bir diğer önemli faktör kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Hayek kuvvetler ayrılığını; yasa koyucu olan yasama ile yargının birbirinden ayrılması olarak tanımlamaktadır. Kuvvetler ayrılığının gerçekleşebilmesi için yasama ve yargının birbirinden ayrılması gerektiğini söylemekle birlikte, yürütmenin ayrı bir kuvvet olup olmadığı konusunda kesin bir düşüncesi de bulunmamaktadır. Fakat kanunlar çerçevesinde idarenin yargısal denetiminin gerçekleştirilmesi hususunu çoğu kez vurgulamaktadır (Hayek, 1997: 24).

Friedrich August von Hayek'e göre, hukukun üstünlüğü ilkesinin etkinliği için kanunların aşağıda belirtilen özellikleri taşıması gerekmektedir,

- Kanunlar genel olmalıdır, hiç kimseye olumlu veya olumsuz muamele yapmaya yönelmemelidir. İdeal formdaki kanun bilinmeyen kişilere yönelik olan, zamanın ve mekânın tüm koşullarından soyutlanmış ve herhangi bir yerde ve zamanda ortaya çıkabilecek "bir kez ve herkese" uygulanacak olan komut olarak tarif edilmektedir. Herkesin uyması gereken genel kural, bir emre benzemekle birlikte, uygulanacak olan kişiyi önceden belirtmesi gerekmediği için, yani genel ve soyut olması nedeniyle emirden ayrılmaktadır (Hayek, 1960: 149-150). Başka bir deyişle, kanunların genel olma özelliği kişi ayırımı gözetmeksizin herkese uygulanmasını ifade etmektedir.

- Kanunlar bireylere eşit olarak uygulanmalıdır. Yani yasalar, bireylerin yerine getirmesi gereken koşulların yalnızca bir bölümünü belirlediği için herhangi bir zamanda meydana gelen herhangi bir olayda kişi ayırımı yapılmaksızın herkese bu yasalar eşit olarak uygulanmalıdır. Bu nedenle, kanun yapıcı belirli insanlar üzerinde kanunların ne gibi etkileri olacağını veya hangi amaçla kullanılacağını önceden tahmin edememektedir (Hayek, 1960: 152). Diğer bir deyişle, kanunlar herkese eşit şekilde uygulanacak genel kuralları işaret etmektedir. Hayek'e göre, gerçek bir kanunda herhangi bir kişi veya grup için yapılan birtakım ayrıcalıklar bulunmaması gerektiğinden, bireyler arasında ayırım yapılmaksızın eşit bir şekilde uygulanmalıdır. Bununla bir-

likte Hayek, kanunların eşit bir şekilde uygulanması gerekliliğine istisna olarak yaşlılara, engellilere veya hamillere yönelik (onları koruma amaçlı) farklı hükümlerin konulabileceğini de belirtmiştir.

- Bütün kanunlar, hükümet de dâhil olmak üzere herkesi bağlamalıdır. Hukukun üstünlüğü ve kanun hâkimiyeti ilkesine bağlı olarak, bireylerin hangi niteliğe sahip olduğuna bakılmaksızın eşit muamele görmesi gerekmektedir. Çünkü kanunların içeriği düzenlenirken herkes için eşit derecede geçerli olacak genel kuralları belirlenmektedir. Buna bağlı olarak, kanunlar yasaları yürürlüğe koyan ve uygulayan kişiler de dâhil olmak üzere tüm bireylerin eşit bir şekilde tabi olacağı genel kurallardır. Dolayısıyla bireyler açısından belirli sınırlamalar getiren kanunlar aynı zamanda hükümetin de birtakım yetkilerinin keyfi kullanımını engelleyerek hukukun üstünlüğü ilkesini gerçekleştirmiş olmaktadır.

Hayek, sosyal veya dağıtımçı adalet uygulamalarının hukukun üstünlüğü ile çeliştiğini savunmaktadır. Bunun nedeni ise, sosyal adalet için yapılan kanunların genellik, öngörülebilirlik ve tarafsızlık ilkeleriyle uyuşmamasından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, dağıtımçı adalet uygulamaları ülkenin insanları arasında adalet dağıtıcısı konumunda olan kişiler tarafından yapıldığı için, ayırım yapılması söz konusu olacağından genellik ilkesine ters düşmektedir. Öngörülebilirlik ilkesiyle uyuşmama nedenine bakıldığında, ekonominin merkezi kumanda altına alınmasından dolayı hiç kimsenin alınacak kararları önceden tahmin edemeyecek olmasından kaynaklanmaktadır. Yani, hukukun üstünlüğü anlayışı devletin ekonomik planlama veya müdahalecilik gibi faaliyetlerine ters düşmektedir (Yayla, 1993: 35).

Hayek'e göre, devlette hukukun üstünlüğü ilkesinin bulunmasını gerektiren bir diğer önemli neden; hukuk planlamacılığının önüne geçilmesidir. Çünkü hukukun üstünlüğü sayesinde devletin tüm işlemleri önceden belirlenmiş kanunlara bağlı olduğunda, devletin iradesi ön planda olamayacak ya da bir diğer deyişle hukuk planlamacılığı yapılamayacaktır. Dolayısıyla, devlet toplumdaki bireyleri kendi planlarına alet etmek amacıyla hukuku bir araç olarak kullanamayacaktır. Hayek'e göre, bir memleketin özgür olduğunu gösteren ve keyfiyete göre yönetilen memleketlerden ayıran faktör, hukukun üstünlüğünün uygulanıyor olmasıdır (Hayek, 1995b: 102). Dolayısıyla hukukun üstünlüğüne bağlı olan ülkelerde, devlet faaliyetleri sınırlandırılarak yetki alanı belirlenmekte ve devletin hangi durumda ne yapacağı önceden tahmin edilebilir duruma gelmektedir.

3. Piyasa Ekonomisinde (Catallaxy) Devlet Faktörü

Piyasa fiyatlar üzerinden bireylere ihtiyaç duydukları bilgileri sunan kendiliğinden doğan bir düzendir. Piyasa aracılığı ile bilgileri toplamaya gerek kalmadan çeşitli bilgiler ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, piyasa dağınık halde bulunan bilgilerin iletimini sağlayan bir sistemdir. Piyasa aracılığı ile belirli bir malla ilgili olan kısaltılmış ve yoğunlaştırılmış biçimdeki bilgilerin bireylere iletilmesi sağlanmaktadır. Bu nedenle, piyasa sistemi bilgi aktarımında bir enstrüman ve subjektif bilgiye ulaşmak için bir araç olduğundan dolayı, bu sistemdeki fiyat mekanizmasını bozacak herhangi bir müdahale de olmamalıdır (Rubin ve Gick, 2004: 92-93).

Hayek, kaynakların verimli ve etkili kullanılması durumunda özgür bir piyasa ekonomisinin sadece fiyat mekanizması aracılığıyla kendiliğinden işleyebileceğini ileri sürmektedir. Düşünüre göre, piyasa (catallaxy) kendi kendini düzenleyen gönüllü bir işbirliği sistemidir ve mevcut fiyat mekanizması kişisel bilgileri paylaşmaya hizmet etmektedir (Hayek, 1945: 526-527). Piyasada oluşacak olan rekabet ise, insan eylemleri sonucunda ama insan tasarımının ürünü olmayan bu

sistemin meydana gelmesini sağlamaktadır. Kendiliğinden oluşan bu düzen birçok kişinin bağımsız eylemleri yoluyla meydana gelen bir sistemdir ve çoğunlukla beklenmedik genel yararlar üretmektedir (Hayek, 1968: 30).

Hayek, piyasadaki fiyatların mal ve hizmetlerin arz ve talebi ile ilgili bilgileri iletme fonksiyonunu üstlendiğini ve rasyonel beklentilerle ilgili davranışlar konusunda evrimleşmiş kuralları içerdiğini düşünmektedir. Fiyat mekanizması sayesinde iletişim daha verimli hale gelmekte ve kaynakların daha iyi kullanılması sağlanmaktadır. Bireyler ise, piyasada ortaya çıkan bilgi akışı doğrultusunda hareket etmektedir. Çünkü hiç kimse fiyatları ya da evrimleşmiş kuralları belirleyen faktörler hakkında tam ve eksiksiz bilgiye sahip olmadığı için, kültürel evrim ve piyasa rekabeti ile aktarılan bilgilerden daha fazla bilgiye de sahip olamamaktadır. Bu nedenle, piyasanın kendiliğinden oluşan bu düzeni; toplumda bilginin dağılmasını sağlama işlevini görmektedir (Boykin, 2010: 19-21).

Hayek'in tanımlamasında piyasalar, insan dizaynının olmadığı, insan davranışlarının sonucunda oluşan bir eserdir (Klein, 2014: 140). Piyasa düzeninde insanlar kendi mülkiyetleriyle yenilik yapabilmekte ve servetlerini artırabilmektedir. Bu döngüyü Hayek "catallaxy oyunu" olarak adlandırmaktadır (Vaughn, 1999: 139). Çünkü Hayek'in düşüncesinde catallaxy; mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme kuralları çerçevesinde hareket eden insanlar aracılığıyla piyasa tarafından üretilen, kendiliğinden doğan düzenin özel bir türüdür. Bu nedenle insanlar piyasada ihtiyaçlarına katkı sağlayacak işaretlere (fiyatlar) göre karar vermektedir. Bunun yanı sıra Hayek, piyasa sürecinde ortaya çıkacak rekabeti; bilgi iletişiminin olduğu ve deneyimsel bir öğrenme süreci olarak görmektedir (Marmefelt, 2009: 66).

Piyasa; dağılmış ve parçalanmış bilgilerin bireyler tarafından faydalandığı planlanmamış spontane gelişen ve süregelen bir süreçtir. Kendi çıkarlarını ilerletmek için başkaları ile rekabet eden bireyler fiyatlar ve maliyetler hakkında sınırlı bilgilere sahiptir. Rekabetçi piyasa düzeninin temelini oluşturan faktör ise, iletişim bilgileri sistemidir. Bu sistemde bireyler piyasada oluşan sinyaller doğrultusunda hareket etmektedir ve bu nedenle Hayek, hiçbir bireyin üretici veya tüketici faaliyetlerini koordine etmek için gerekli bilgilerin tamamına sahip olamayacağını vurgulamaktadır (Ogus, 1989: 396). Diğer bir deyişle, Hayek planlı ekonomik sistemlerin başarısızlığına dikkat çekmek istemektedir.

Hayek, devletin eksiksiz bilgiye sahip olamayacağı görüşünü savunduğundan dolayı, piyasa sürecini yönlendirecek devlet müdahalelerinin asgari düzeyde tutulması gerektiğini söylemektedir. Çünkü piyasanın kendiliğinden işleyen yapısı içinde hareket eden bireyler piyasada ortaya çıkan birtakım uyarılar doğrultusunda hareket ederek, kendi kendilerini daha rasyonel bir şekilde yönetmektedir (Günör, 2008: 101). Düşünür piyasa ekonomisi ile merkezi planlamaya dayalı ekonomiyi karşılaştırdığında, piyasa ekonomisinin daha verimli, daha üretken ve bilgi açısından daha çeşitli olduğunu belirtmiştir. Çünkü, spontane düzen olan piyasa ekonomisinde fiyatlar arz ve talep tarafından belirlenmekte ve merkezi planlamaya dayalı ekonomilere göre karmaşık olan piyasa ekonomisinde, dağılmış ve farklı özelliklerde bulunan bilgiyi kavrama ve kullanma daha elverişli olmaktadır (Yılmaz, 2010: 6).

Kendiliğinden işleyen piyasa mekanizmasına müdahalenin olmaması gerektiğini belirten Hayek, sosyalist ekonomilere karşı olduğunu şu sözleriyle vurgulamaktadır: "*Tüm ekonomik faaliyetleri kontrol edenler, neyin iyi olacağı veya olmayacağına karar verirler ve bu nedenle tüm amaçlarımızı yok ederler. Konunun önemi de buradan kaynaklanmaktadır. Ekonomik kontrol; yalnızca insan hayatının geri kalanından ayrı olabilen bir sektörün kontrolü değildir; bu tüm*

amaçlarımız için araçların kontrolüdür. Hangi hizmetlerin sunulacağını, insanların neye inanası ve çaba harcaması gerektiği, kısaca neyin öneminin arttığı veya azaldığına kadar bütün araçları belirlemek; kontrol her kimde ise ona aittir" (Hayek, 1944: 101).

Hayek, devletin özel alanlara müdahale etmediği bir piyasa düzeninin varlığını istemekte ve devletin yapacağı sınırlı birtakım düzenlemeler aracılığı ile kendiliğinden gelişen piyasa sürecinin işlemesine katkı sağlamasını önermektedir. Devlet bu katkıyı; etkin bir para sistemini kurarak, mülkiyet haklarını koruyarak, hileyi önleyerek, sözleşmeleri uygulayarak yapmalıdır (Crespigny, 1981: 69). Dolayısıyla Hayek, toplumların oluştuğunu fakat devletlerin oluşturulduğunu düşündüğü için kendiliğinden işleyen piyasa düzenine devlet tarafından gerekmedikçe müdahale edilmemesi taraftarıdır. Ona göre devletin görevi, bireylerin planlarını gerçekleştirebilecek bir ortam temin etmek ve piyasanın yetersiz olduğu hizmetleri sunmak amacıyla yetkisini kullanmak olmalıdır (Hayek, 1997: 209). Çünkü Hayek hizmetlerin sunumunda hükümet tekelinin ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesi hükümetin yasal tekele sahip olduğu bütün hizmetleri kapsamaktadır fakat bazı hizmetlerin özel sektör tarafından sunulması mümkün olmadığı için bu hizmetlerin devlet tarafından sunulması gerektiğini de belirtmektedir. Bu hizmetler; eğitim, ulaşım ve iletişim, telgraf, telefon, yayın, çeşitli sosyal güvenlik hizmetleri gibi kamu hizmetleridir (Sarangi, 1995: 50).

Hayek sosyal adalet uygulamalarının da piyasa düzeninde iki farklı probleme neden olacağını belirtmektedir. İlk olarak, piyasa ekonomisinin hâkim olduğu bir düzende sosyal adalet kavramının bir anlam ifade etmediğidir. İkincisi ise, sosyal adaleti uygulayacak olan otoritenin zor kullanma yetkisi sonucunda piyasa düzeninin mümkün olamayacağıdır (Hayek, 1995a: 101). Yani düşünür sosyal adaleti gerçekleştirmek amacıyla yapılacak olan devlet faaliyetlerini piyasa sistemini bozucu uygulamalar olarak düşünmekte ve bu nedenle de müdahalenin olmaması gerektiğini söylemektedir. Bunun yanı sıra Hayek, piyasa düzeninin daima mükemmel çalışmadığını da vurgulamaktadır. Bu sebeple, hükümetin piyasaya yasal bir çerçeve sağlamasını ve piyasa mekanizmasını koruması hususuna da değinmektedir. Çünkü yasal çerçeve ile toplumdaki herkesi kapsayan ve uzun süre geçerli olması amaçlanan "oyunun kuralları" belirlenmektedir. Oyunun kurallarını belirleyen çerçeve ise, hukukun üstünlüğünü içermekte ve genel ilkeler önceden belirlenmiş olmaktadır. Bireyler ise bu çerçeveyi dikkate alarak bilgi temelinde ortaya çıkan durumlar karşısında plan yapmaktadır (Rubin ve Gick, 2004: 93). Sonuç olarak Hayek'e göre, piyasa düzeni yasal çerçeve ile düzenlenmeli fakat piyasanın doğal işleyişine müdahale edilmemelidir.

4. Devlet Faaliyetlerinin Sınırlandırılmış Alanı

Hayek hükümetleri sınırlı veya keyfi olmalarına göre iki şekilde sınıflandırmaktadır. Ona göre sınırlı hükümet; zorlayıcı gücü iyi kurulmuş ve etkili olan genel kurullarla sınırlandırılmıştır. Keyfi hükümet ise, yasalar tarafından sınırlandırılmayan politik kurullardır ve bu nedenle özgürlük için tehlike oluşturmaktadır (Miller, 2010: 93). Hayek'e göre devlet faaliyetlerinin sınırları bireylerin hak ve özgürlükleri noktasında olmalıdır. Bu sınırlamanın ise üç şekilde yapılabilmesi mümkün olmaktadır. İlk olarak, kanun ile kural ayrımı, ikincisi adil davranış kuralları ile organizasyon kurallarının ayrımı ve son olarak da hukuk devletinin teminidir. Hayek'e göre, yasama tarafından konulan her kural kanun olarak ifade edilemeyeceğinden emir niteliği taşımayan, genel karakterli ve soyut kurullar kanun olarak kabul edilmelidir. Ayrıca kanun olarak kabul edilecek olan kurulların da kendiliğinden oluşan düzen içerisinde ortaya çıkan kurullardan oluşması gerekmektedir. Yasaların genel nitelikte olması, yani herkese eşit şekilde uygulanması, kesin olması

ve kuvvetler ayrılığının gerçekleştirilmesi ise, hukuk devletinin sağlanmış olduğu anlamına gelmektedir (Hayek, 1996: 74-77).

Hayek, sınırlı devlet ilkesi ile demokrasi kavramı arasında bir bağ kurmaktadır. Hayek'e göre, liberal bir demokrasi anlayışı olmalıdır. Çünkü liberalizm, yöneticilerin hangi sınırlar içinde hareket edebileceğini ve neleri yapıp yapamayacağını belirleyerek sınırlı bir demokrasinin ve sınırlı bir devletin oluşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, düşünüre göre liberalizm devlet gücünün sınırlarını belirlerken, demokrasi de gücün sahibinin kim olacağını ortaya koymaktadır. Bu sayede sınırları önceden belirlenmiş bir meclisin oluşması sağlanmaktadır. Çünkü Hayek, sınırsız yetkilere sahip bir devlet yönetiminin çıkar grupları adı verilen ve kendi isteklerini gerçekleştirmek amacıyla rant peşinde koşan kişiler tarafından istismara açık bir konumda olacağını ve dolayısıyla bunların önlenmesi için de sınırlandırılmış devlet düşüncesiyle hareket edilmesi gerektiğini söylemiştir.

Hayek, devletin güç ve yetkilerinin sınırlandırılmasının gerçekleşmesi için kuvvetler ayrılığı ve hukukun üstünlüğü ilkelerine uyulması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Ona göre, kuvvetler ayrılığı ilkesinde yasama ve yürütme organları birbirinden kesin bir çizgiyle ayrılmalıdır. Ancak bu suretle yetkilerin gerçek bir şekilde sınırlandırılması mümkün olmaktadır. Düşünürün önerdiği anayasa modeline göre, olağanüstü durumlar hariç olmak üzere olağan durumlarda bireylerin adil davranış kuralları çerçevesinde hareket etmesi veya sınırlandırılma yetkisi "Yasama Meclisi" adı verilen ve "Anayasa" ile sınırlandırılmış organa ait olmalıdır (Hayek, 1997: 164). Bunu söylemesindeki amaca bakıldığında ise, hükümetin görev ve yetkilerinin sınırlarını belirlemek ve keyfi iktidarlığın ortaya çıkmasını önlemektir. Yürütme Meclisi olarak belirttiği organ ise, hem Anayasa hem de Yasama Meclisi tarafından sınırları kurallarla belirlenmiş kanuna bağlı bir hükümeti tarif etmektedir. Dolayısıyla Hayek, anayasal çerçevede sınırlanmış ve sınırsız bir güce sahip olmayan hükümet modeli çizmeye çalışmıştır.

Hayek, devlete yüklediği görevleri iki farklı açıdan değerlendirmektedir. İlk olarak, bazı hizmetlerin vergilerle finanse ediliyor olmasının bu hizmetlerin hükümet tarafından yürütüldüğü anlamına gelmemesidir. Yani, hizmetlerin finansmanı için toplanan fonlar üreticiler arasında paylaşılma usulüne göre dağıtıldığı takdirde daha güvenilir bir yöntem olacağı görüşündedir. İkincisi ise, ortak malların üretimi söz konusu olduğu zaman bu üretimlerin kamu sektörü yerine piyasanın kendiliğinden işleyen sürecinde meydana getirilmesinin etkili bir metot olarak görmektedir. Düşünürün üzerinde durduğu bu iki konudan anlaşılacağı üzere, kamu sektörünün varlığını yok saymamakta fakat sınırlandırılması gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır (Özalp, 2000: 117).

Hayek'e göre devlet faaliyetleri otoritenin iradesinden ziyade ilkelere bağlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Buna bağlı olarak önermiş olduğu bazı politikalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, ikincisi sabit döviz kuru ve üçüncüsü ise oransal vergi sistemidir (Yay, 1993: 75). Ona göre, kamu kuruluşları hükümetlerin sahip olduğu birtakım güçler nedeniyle (vergileme gücü) özel kuruluşlar gibi işleyememektedir. Bu nedenle de Hayek kamu girişimlerinin piyasaya devredilmesi gerektiğini belirtmiştir. İkincisi, Hayek politikacıların veya bürokratların keyfi davranışlarının önlenmesi amacıyla esnek döviz kuru yerine sabit döviz kurunun uygulanması gerektiğini söylemiştir. Son olarak, iktidarın keyfi davranışlarını önlemek amacıyla artan oranlı vergi yerine maksimum oranın belirtildiği sabit oranlı bir vergi sistemini savunmuştur. Dolayısıyla, Hayek iktidarın vergisel açıdan sınırlandırılmasına değinerek aynı zamanda vergilerin finanse etmiş olduğu kamu harcamalarının da sınırlandırılmasını vurgulamış olmaktadır.

Hayek, devlet faaliyetlerinin özel kuruluşlarla aynı şartlar altında değerlendirilmesinin zor olduğunu ve bu sebeple devlet faaliyetlerinin sınırlandırılmasını belirtmektedir. Yani, devletin zor kullanma gücü ile özellikle de vergiler aracılığı ile tekel konuma gelmesinin önlenmesi gerektiğini ve bunun sağlanması için hükümetin ekonomik faaliyetlerinin mümkün olduğunca sınırlandırılmasını önermiştir. Düşünür hükümet faaliyetlerinin sınırlandırılmasının yanı sıra bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde hukukun üstünlüğü kavramını da dikkate almıştır. Bu çerçevede de hukukun üstünlüğüne uygun olan faaliyetler ve uygun olmayan faaliyetler olmak üzere ikili bir ayırım yapmıştır. Hayek'e göre, hukukun üstünlüğüne uygun olmayan hükümet faaliyetleri genel kuralların işlenmesini önleyerek kişiler arasında keyfi ayrımların yapılmasına neden olmaktadır. Buna örnek olarak, fiyat ve miktar kontrollerini göstererek bu kontrollerin nitelik açısından olmasa da nicelik açısından otoritenin keyfiyetine kalacağını ve sonuç olarak bunun piyasa işleyişini olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmiştir (Yayla, 1993: 154-155).

Düşünüre göre devlet faaliyetlerinin sınırlandırılmasının gerekçeleri arasında hükümet politikalarındaki etkinsizlik ve koordinasyon bozuklukları da yer almaktadır. Çünkü devlet müdahalesinin sonucu olan politikalar yüzünden bazı öngörülemeyen, amaçlanmayan veya hesap edilmeyen etkiler ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, hükümet politikaları bir takım dışsal koordinasyonsuzluklara neden olabilmektedir. Bunun sonucunda ise, kurumların teşvik edici yapısına bağlı olarak hatalı politikalar üretilmekte ve bu politikalar uygulanmaya devam etmektedir (Yay, 1993: 71). Başka bir deyişle Hayek, devlet politikaları ve müdahalelerin kişisel amaçlar doğrultusunda kullanılması sonucunda ortaya çıkan devlet başarısızlığı nedeniyle iktidarın sınırlandırılmasını savunmaktadır.

Hayek'in devlet faaliyetlerinin sınırlandırılmasını istediği bir başka alan sosyal güvenlik sistemleridir. Hayek, hükümet tarafından kontrol edilen sosyal güvenlik sistemlerini eleştirmektedir. Ona göre sosyal güvenlik sistemleri özgürlük için çeşitli tehditler oluşturmaktadır. İlk olarak, bu sistemde hükümet belirli hizmetlerin tekel sağlayıcısı olmakta ve yöneticilere istediği kişilere fayda sağlaması için geniş çapta takdir yetkisi verilmektedir. İkincisi, bu tür programlar gerçek bir demokrasi anlayışı ile çatışmaktadır. Çünkü ne sıradan vatandaşlar ne seçilmiş temsilciler bu karmaşık programları anlayamamakta ve bu nedenle söz konusu programın altında yatan temel ilkeleri sorgulamayan birkaç uzmanın kararına bağlı kalmaktadır. Ayrıca, hükümet programları siyasi olarak belirlendiği için menfaat amacıyla hareket edilmekte ve buna bağlı olarak kendi menfaatini düşünerek hareket eden politikacılar ise seçmenler tarafından kolaylıkla sömürülebilmektedir. Son olarak, sosyal güvenlik programları hakkındaki bilgi akışının bürokrasi tarafından kontrol edilmesi totaliter bir devletin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Miller, 2010: 153-154).

Hayek, devlet müdahalesinin gerekli olduğu alanlarda devletin tekel bir konumda olmaması gerektiğini söylemektedir. Çünkü bilinçli bir şekilde planlanmış olan amaçların sınırları tam olarak belirlenemeyeceği için devletin planlı faaliyetlerinin rekabete açılması gerekmektedir. Dolayısıyla, devlet tarafından sunulacak olan her türlü mal ve hizmetin özel piyasaları teşvik etmek amacıyla özel sektöre açılmasını, özel sektörden ihtiyaçlarını karşılamak isteyenlerin de masraflarının vergilerle finanse edilmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat Hayek bu önerisini, adalet ve savunma hizmetleri dışında kalan her türlü devlet tekelindeki hizmetler için sunmuştur (Pennington, 2007: 181-182).

Hayek'in devlet tekeline bırakılmaması hususunu önemle vurguladığı bir diğer hizmet posta ve para basma hizmetleridir. Ona göre, bu hizmetlerin sunumunun devlete verilmesi duru-

munda hükümetin yetkileri daha da artırılmış olunacak ve siyasi gücün etkisiyle bireyler birtakım risklerle karşı karşıya kalınacaktır. Posta hizmetinin devlete bırakılması durumunda bireylerin haberleşmeleri denetim altına alınmakla birlikte devlet bu hizmetten gelir elde etme amacı güdeceği için bireyler üzerinde bir yük meydana gelecektir. Bunun yanı sıra devletin böyle bir tekele sahip olması kamu kurumları arasında şantaj, yolsuzluk vb. yozlaşmaları da beraberinde getirecektir (Hayek, 1997: 89). Aynı şekilde para basma tekelinin de devlet elinde bulunması ile birlikte politik veya siyasi kaygılar ile belirlenecek para politikalarının uygulanması sonucunda ekonomik istikrarsızlıklar ortaya çıkacak ve devletin sahip olduğu yetki ve gücü kontrol edilemez bir hal alacaktır.

Hayek devlet faaliyetlerinin sınırlandırılmasını sonucunda ekonomik çıkarları denetim altında tutabilecek ve bu çıkarlar arasında anlaşmazlık çıktığı zaman ekonomik hayatta kurallar belirleyecek uluslararası bir siyasi gücün olması gerektiğini söylemektedir. Bu otorite barışçıl ilişkiler sağlayacak ve liberal bir devletin gücünü koruyarak asgari seviyede bir güce sahip olacaktır. Fakat bu tür bir gücün tehlikeli hale gelmesinin yani gücün kötüye kullanılmasının engellenmesi için bu gücün hukukun üstünlüğü ilkesi ile sınırlandırılmasını da önemle vurgulamıştır. Hayek'e göre, böyle bir otoritenin varlığı; devletlerin iç işlerinde serbest bırakıldığı ve sınırlandırılmış bir takım güçlerinin uluslararası bir hükümete devrettiği yönetim tipi olan federalizm ile mümkün olacaktır. Böylece uluslararası otorite ile oluşacak uluslararası hukuk; hem devletin bireyler üzerindeki hem de devletlerin ulusal topluluklar üzerindeki despotizmini engelleyen özgür insanların var olduğu bir topluluğu mümkün kılmaktadır (Hayek, 1995b: 226).

5. Özgürlüklerin Korunmasında Devletin Rolü

Özgürlük kelime anlamıyla, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın insanın kendi iradesine kendi düşüncesine dayanarak davranması ve karar vermesi durumudur (TDK, 2016). Yani özgürlük, insanın düşünce ve davranışlarında dış faktörlerin etkisinde kalmaksızın belirli kurallar çerçevesinde istediği şekilde hareket edebilmesi anlamına gelmektedir. Hayek perspektifinde özgürlük, hukukun üstünlüğü çerçevesinde bulunan bütün değerlerin temel kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle düşünür, bireylerin davranış ve hareketlerinde bir diğer bireyin baskı ve zorlaması altında kalmamasını özgürlük olarak tanımlamaktadır (Hayek, 1960: 11). Aynı zamanda Hayek özgürlüğü, bireylerin sahip olduğu bilgileri kendi amaçları doğrultusunda kullanabilmesi olarak da ifade etmektedir. Hayek, bu tanımı yaparken Adam Smith'in "bireyler kanunlara uygun davrandığı sürece özgürdür" düşüncesini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Hayek, 1996: 85). Hayek'in düşüncesindeki özgür bir topluma; negatif karakterli olarak bilinen barış, adalet ve özgürlük değerleri yol göstermektedir. Bu değerler önderliğinde devlet faaliyetlerini sınırlandıran kurallar belirlenmekte ve bu kurallar toplumdaki her bireye uygulanmaktadır (Yayla, 1993: 135).

Hayek'in düşüncesindeki özgürlük kavramı; hukukun üstünlüğü çerçevesindeki özgürlüktür ve bu düşüncesinin temelinde Kant'ın deontolojik ahlak anlayışı bulunmaktadır. Yani, bireylerin yapacakları davranışları sonucunda bir başka bireyin hak ve özgürlükleri zarar görecektse ahlaki açıdan yanlış olarak kabul edilir ve buna bağlı olarak bireylerde otokontrol mekanizması sağlar. Bu anlayış çerçevesinde ise, bireyler davranışlarını sınırlayarak hem kendi hem de başkalarının özgürlüğünü korumakta ve böylece adalet psikolojisi ile kanun hâkimiyeti arasında da bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Akyıldız, 2008: 37).

Hayek'in özgürlük anlayışı "negatif özgürlük" anlayışıdır. Yani bireylerin bir başkası tarafından otorite altına alınmadığı ve kişisel isteklerin herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın

gerçekleştirebilme düşüncesi negatif özgürlük olarak değerlendirilmektedir. Hayek için bir bireyin özgür olması; herhangi bir kimsenin keyfiyetine bağlı olmaksızın, kendi istek ve planları doğrultusunda hareket edebilmesi anlamına gelmektedir (Hayek, 1960: 12). Dolayısıyla düşünür açısından değerlendirildiğinde, özgürlük kavramından anlaşılması gereken insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde bireysel özgürlüğün sağlanabildiği durumun varlığıdır. Çünkü özgürlük insan ilişkileri sonucu ortaya çıkan sosyal bir olaydır.

Hayek'e göre, özgürlük sosyal yaşam ve ilişkiler için olmazsa olmaz en temel ilkedir. Yani toplumun birtakım özelliklerinden dolayı özgürlüğün varlığı gereklidir. Bu görüşünü ise bazı nedenleri ileri sürerek açıklamaktadır. İlk olarak, sosyal olayların karmaşık olması ve bunları etkileyen faktörlerin farklılık göstermesi nedeniyle ortaya çıkacak sonuçların da belirsiz olması ve topluma yapılacak herhangi bir müdahalenin tepkiye neden olacağıdır. İkincisi ise, bilginin sınırlılığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, insan aklı ve bilgisi her olayı eksiksiz ve tam olarak kavrayabilecek nitelikte olmadığı için toplumda çıkabilecek olayların neden olacağı sonuçların tahmin edilmesinin de mümkün olamayacağıdır. Böyle bir durumda ise, bireyler sınırlı bilgi ve deneyimleri ile yaşanan olaylar karşısında özgürlüklerini korumaya çalışacaklardır (Hayek, 1996: 28). Yani, hem sosyal düzenin var olabilmesi ve sosyal ilişkilerin devam edebilmesi hem de sınırlı olan bilginin deneyimlerle artırılabilmesi için özgürlüğün gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Hayek'e göre özgürlük kavramının karakteristik yapısı içerisinde bulunması gereken bazı özellikler vardır. Bunlar; genellik ilkesi, keyfiyetin önlenmesi, bireylerin karar ve tercihlerinde bağımsız hareket edebilmesi ve mülkiyet haklarına sahip olan bireylerdir. Hayek'in belirttiği bu temel karakteristik özelliklerin gerçekleşmesi ise zorun olmamasına bağlıdır. Fakat özgürlüğün sağlanabilmesi için zorun tamamen ortadan kalkması da mümkün değildir. Dolayısıyla, bu durumda özgürlüğü koruma görevinin devlete verilmesi olayı vuku bulmaktadır. Hayek, devlete verilen bu yetkinin hukuk kuralları ile çerçevesinin belirlenmesi, yani devletin yetkilerinin sınırlandırılması ve bu sınırlar içerisinde özgürlüğü koruması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü sınırlandırılmayan yetkiler sonucunda bireysel özgürlüklerin korunması bir yana, bu hakkın tamamen devlet tarafından ele geçirilmesi durumu da söz konusu olabilmektedir.

Hayek'in düşüncesinde bireyler özgürlüklerinin kısıtlanmayacağını hukukun üstünlüğü ilkesi sayesinde bilmektedirler. Hayek'in "negatif özgürlük" adını verdiği kavramın diğer bir ismi hukukun üstünlüğüdür. Yani, özgürlük kavramının iki farklı yönü vardır ve bunlardan ilki zorlamaların olmaması, diğeri ise hukukun üstünlüğü ilkesidir (Günör, 2008: 106). Hayek'in özgürlük ile kanunlar arasında kurduğu ilişki, özgürlük ve zor arasındaki ilişkiye bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Devlet de zor kullanan bir kurum olması nedeniyle, bireyler hem bu zor kullanma tekeliyle karşı karşıya kalıp hem de özgürlüklerini koruyabilme çabası içine girmişlerdir. Hukukun üstünlüğü denilen kavram ise özgürlük ve zor kullanma sorununa çözüm olmaktadır (Yayla, 1993: 31). Hukukun üstünlüğü zor kullanma yetkisini devlete verirken aynı zamanda devleti sınırlandıran ve özgürlüğü zor kullanma tehdidine karşı koruyan genel bir kuraldır.

Hayek'e göre özgürlük, özgürlükleri korumak amacıyla konulmuş kurallara uyacak kişilere verilmelidir. Özgürlük; sınırlandırılmış kurallarla hukuk güvencesi altına alınmalıdır (Hayek, 2009: 208-209). Dolayısıyla, düşünürün özgürlük anlayışının "sınırlı devlet" anlayışıyla ilişkili olduğu da görülmektedir. Çünkü devletin olmadığı bir toplumda çatışma veya kaos gibi nedenlere bireylerin özgürlüklerini koruyacak bir kurum da olmayacaktır. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan devlet; aynı zamanda bireylerin özgürlüklerine karşı bir tehditte

oluşturmaktadır (Kalfa Ataay, 2016: 138). Bu nedenle hem özgürlüğün sağlanması hem de korunması amacıyla devletin yetkileri sınırlandırılmalı, kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmeli ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde bir devlet anlayışı olmalıdır. Hayek için özgür bir toplum adil davranış kuralları çerçevesinde oluşturulmalıdır. Böylece toplumda yönetenler ve yönetilenler aynı kanunlara tabi olmakta, keyfi davranışların ortaya çıkarttığı ayrımcılığın önüne geçilmekte ve otorite tarafından yapılacak olan her türlü müdahalelerin çerçevesi belirlenmektedir.

Düşünür için özgür bir toplum, adil davranış kuralları tarafından inşa edilmelidir ve ortaya çıkabilecek otoritelerin müdahaleleri sınırlandırılarak özgürlük teminat altına alınmalıdır. Diğer bir deyişle, sınırlı yönetim anlamına gelen anayasacılık ile özgürlüğün muhafaza edilmesi mümkündür (Güneş, 2009: 48). Bireyler arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese uygulanan adil davranış kurallarına dayalı olan bir toplumda özgürlüğün varlığından söz edilebilmektedir. Adil davranış kuralları sayesinde bireyler hangi durum karşısında neyi yapacağını veya yapamayacağını bilmekte ve böylece hiç kimse bir başkasının özgürlük alanına müdahalede bulunamamaktadır. Önemli olan kendiliğinden işleyen düzen içerisinde bireysel özgürlüğün adil davranış kuralları ile güvence altına alınarak hem bireylerden hem de devletin zor kullanma tekelinden kaynaklanabilecek tehditlerin önüne geçilmesidir (Güngör, 1996: 219).

Sonuç olarak, devletin zor kullanma yetkisinin genel ve soyut kurallarla sınırlandırılıp keyfilik ortadan kaldırılmasıyla, bireyler bu kurallar doğrultusunda hareket etmekte ve kendi planlarına göre hayatlarına yön vermektedir (Hayek, 1960: 21). Belirli kuralların uygulanması ve bu doğrultuda hareket edilmesi ile bireysel özgürlükler korunmakta ve hukukun üstünlüğü ilkesinin olduğu bir toplum yapısı ortaya çıkmaktadır. Yani yasaların, kuralların veya otoritenin hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olması sonucunda özgür bireylerin yaşadığı bir toplumun oluşması sağlanmaktadır.

6. Sonuç

Hayek'e göre içinde yaşadığımız düzen insan faaliyetleri sonucunda oluşmuş olan spontane bir düzendir. Yani belirli amaçlar doğrultusunda oluşturulmaktan ziyade, insanların faaliyetleri ile kendiliğinden oluşmuş bir düzenin varlığı söz konusudur. Ona göre doğadaki her şey doğal seleksiyon sonucunda kendiliğinden meydana gelmekte ve belirli kuralların izlenmesi ile bu süreç devam etmektedir. Başka bir deyişle, insanlar ve doğadaki canlılar da dâhil olmak üzere, kendiliğinden oluşan düzende bulunan bütün varlıklar içgüdüsel olarak hareket etmekte ve böylece evrim süreci içerisinde düzenin oluşumuna katkıda bulunmaktadırlar. Yaşadığımız evrenin kendiliğinden oluştuğunu savunan liberal düşünür Hayek'in devletin sınırlandırılmasına yönelik düşünceleri de buradan doğmaktadır. Çünkü ona göre kendiliğinden işleyen bir düzenin varlığından söz ediyorsak; bu düzenin dışarıdan herhangi bir müdahaleye maruz kalmaması gerekmektedir. Yani zorunlu kalınmadığı müddetçe devlet tarafından bu düzene müdahale edilmemesi, sadece gerekli alanlarda düzenlemeler ve kontroller yapılmalıdır. Bu noktada Friedrich August von Hayek, devletin yetkilerini sınırlandıracak olan faktörün hukukun üstünlüğü ilkesi olacağını önemle belirtmektedir. Bunun nedeni ise, hukukun üstünlüğü ilkesi temelinde oluşturulmuş bir devletin yetki alanlarının belirlenip, bu çerçevede dâhilinde müdahalesinin mümkün olabilmesidir. Sonuç olarak, düşünürün perspektifinden hareketle, gerek piyasada gerek kamusal faaliyetlerin sunumunda gerekse özgürlüklerin korunmasında devletin üstleneceği rol; hukukun üstünlüğü çerçevesinde sahip olacağı sınırlı güç ve yetkileri aracılığı ile regülatörlük görevini yerine getirmek olmalıdır.

Kaynaklar

- Aktan, Coşkun Can (2008), *Yeni İktisat Okulları*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Akyıldız, Hüseyin. Tartışılan Boyutlarıyla" Homo Economicus", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2008, C. 13, S. 2: 29-40.
- Ataay, Ceren Kalfa (2016), "Hayek ve Friedman'ın Devlet Anlayışı", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1: 129-151.
- Boykin, Scott A. (2010), "Hayek on Spontaneous Order and Constitutional Design", *The Independent Review*, Vol. 15, No. 1: 19-34.
- Crespigny, Anthony De (1981), F. A. Hayek, İlerleme için Özgürlük. İçinde *Çağdaş Siyaset Felsefecileri* (ss.59-75), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güngör, Süleyman (1996), "Yeni Sağın Temsilcisi Olarak Hayek ve Demokrasi Bakışı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1: 213-227.
- Günör, Recep Batu (2008), *Friedrich A. Von Hayek'in Siyaset Felsefesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, Ferhat (2009), *Modern Liberalizmde Adalet Kavramı: F. A. Hayek ve J. Rawls Üzerine Bir İnceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayek, Friedrich August (1945), "The Use of Knowledge in Society", *American Economic Review*, Vol. 35, No. 4: 519-530.
- Hayek, Friedrich August (1960), *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayek, Friedrich August (1968), *The Confusion of Language in Political Thought: With Some Suggestions for Remediating it*, Institute of Economic Affairs.
- Hayek, Friedrich August (1995a), *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı*, Çev. M. Erdoğan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayek, Friedrich August (1995b), *Kölelik Yolu*, Çev. T. Fezyioğlu ve Y. Arsan, Ankara: Liberte.
- Hayek, Friedrich August (1996), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Kurallar ve Düzen*, Çev. A. Yayla, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayek, Friedrich August (1997), *Hukuk Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasal Düzeni*, Çev. M. Öz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayek, Friedrich August (2009), "Liberalizm", *Liberal Düşünce*, Çev. Ünsal Çetin, C. 14, S. 55: 197-224.
- Klein, Peter G. (2014), "Friedrich A. Hayek: Avusturyan Ekonomist ve Sosyal Teorisyen", *Liberal Düşünce*, Çev. Ünsal Çetin, C. 19 S. 76: 133-145.
- Marmefelt, Thomas (2009), "Human knowledge, rules, and the spontaneous evolution of society in the social thought of Darwin, Hayek, and Boulding", *Journal of Economic Behavior and Organization*, Vol. 71, No. 1: 62-74.
- Miller, Eugene F. (2010), *Hayek's The Constitution of Liberty: An Account of Its Argument*, London: The Institute of Economic Affairs.
- Ogus, Anthony I. (1989), "Law and Spontaneous Order: Hayek's Contribution to Legal Theory", *Journal of Law and Society*, Vol. 16, No. 4: 393-409.
- Özalp, Ahmet (2000), *Hayek ve Refah Devleti Eleştirileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pennington, Mark (2007), "Hayekçi Siyasal İktisat ve Müzakareci Demokrasinin Sınırları", *Liberal Düşünce*, C. 12, No. 45: 167-186.
- Rubin, Pau H. ; Evelyn Gick (2004), Hayek and Modern Evolutionary Theory, In *Evolutionary Psychology and Economic Theory* (pp. 79-100), Emerald Group Publishing Limited.
- Sarangi, Prakash (1995), "State as Spontaneous Order: An Analysis of Hayek's Thought", *The Indian Journal of Political Science*. Vol. 56, No. 1/4: 45-57.
- Türk Dil Kurumu, "Özgürlük", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&ke-lime=%C3%B6zg%C3%BCr%C3%BCK, (Erişim: 12.01.2018).
- Vaughn, Karen I. (1999), "Hayek's Implicit Economics: Rules and the Problem of Order", *Review of Austrian Economics*, Vol. 11, No. 1: 129-144.

Yay, Turan. (1993), *F. A. Hayek'te İktisadi Düşünce*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Yayla, Atilla (1993), *Hayek'in Sosyal Teorisi, İçinde Özgürlük Yolu*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, İlkay (2010), "Friedrich August Von Hayek", *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler* (ss. 449-515), Ed. Çetin Vey-sal, İstanbul: Etik Yayınları.

